

8.

VINYES DE SAVALL, UN ESPAI LITERARI ENMIG DEL VALLÈS (Cicle literari *Els colors de l'aigua*, d'Isidre Grau)

Després de completar la pentalogia amb *El punt blanc de l'horitzó*, el cicle ha estat objecte d'una exposició que resumeix les coordenades d'aquest espai imaginari inspirat en les transformacions del Vallès durant el segle xx. Paral·lelament, s'han efectuat sengles taules rodones a l'Espai Granados de Cerdanyola del Vallès —el 6 de març, amb les intervencions de Joan Josep Isern, Oriol Izquierdo i Miquel Sánchez— i a l'Ateneu Barcelonès —el 20 de març, amb Isidor Cònsul, Vicenç Villatoro i Jaume Cabré. Tot seguit, reproduïm les ponències de Joan Josep Isern, Vicenç Villatoro i Jaume Cabré, que s'ocupen, respectivament, del plantejament narratiu general del cicle, de l'aposta pel realisme mític i de la construcció del sentit.

I. Joan Josep Isern, LA NARRATIVA D'ISIDRE GRAU

Es dóna la circumstància que una bona part de les persones que aquest vespre m'acompanyen en aquesta taula rodona ens hem dedicat, o ens hi dediquem encara, a la formació de futurs escriptors. Això em dóna peu per començar dient que l'obra d'Isidre Grau —i, molt especialment, el cicle de Vinyes de Savall— m'ha servit molt per il·lustrar amb exemples quan he parlat als meus alumnes de virtuts tan necessàries per exercir

l'ofici d'escriure com l'ambició, la voluntat d'estil, el control sobre la pròpia obra i la coherència.

Les cinc novel·les que desenvolupen la saga dels Benavent són una esplèndida mostra de totes aquestes característiques. I molt notòriament d'ambició. Una virtut molt necessària a l'hora posar-se a escriure. Fa uns anys vaig sentir a Vicenç Villatoro explicar-ho amb una imatge que d'aleshores ençà he fet també meva. L'ambició, deia Villatoro, va més enllà del desig de fer una obra "ben feta" i prou. No es tracta de quedar-se satisfet fent una finestra que funcioni més o menys bé. L'escriptor ha d'aspirar a construir catedrals. I crec que amb aquesta pentalogia Isidre Grau ha demostrat ser-ho molt, d'ambició.

No era un repte gens senzill plantejar-se la descripció de l'univers de Vinyes i de la família Benavent per mitjà d'un projecte de l'envergadura del que ara s'ha culminat i que va començar fa més de vint anys amb la concessió del premi Sant Jordi de novel·la 1985 a *Els colors de l'aigua*. Un projecte que, a més a més, no és pas fruit de l'atzar sinó que Isidre Grau el tenia perfectament definit en el seu cap des del primer moment. I la prova la tenim en l'article que el 17 de desembre de 1985 —molt pocs dies després de guanyar el premi Sant Jordi— va publicar Grau al diari *Avui* en el qual exposava les línies mestres de tots els llibres que vindrien a continuació. Més concretament, referint-se als membres de la família Benavent escrivia: "Això no obstant, ells poden motivar, i així ho tinc previst, novel·les particularitzades en les quals s'aprofundirà en les seves circumstàncies personals i en les dels mons que representen, en íntima relació amb els viatges que ha anat mitificant cada generació sempre a la recerca d'una manera més personal d'entendre l'existència."

Un parell d'anys abans, però, Vinyes de Savall ja havia aparegut en l'imaginari de Grau com un espai literari definit. Va ser a la novel·la *Vent de memòria* (La Magrana, 1984), guanyadora del premi Ciutat de Palma de 1983. En paraules de l'autor "Vinyes de Savall vol ser el paradigma de la població d'origen rural, propera a Barcelona, que durant el segle xx ha viscut l'ascens i la decadència de la industrialització, amb successives onades d'immigració". Un retrat que remet a una localitat molt

concreta —Cerdanyola del Vallès— però que pot ser perfectament extensiu a qualsevol poble del Vallès.

El cicle s'iniciava de manera brillant amb *Els colors de l'aigua*, un llibre que no dubto a situar entre els sis o set millors de l'extens i prestigiós palmarès del premi Sant Jordi. A través d'un arc temporal que abasta el període 1930-1985 *Els colors de l'aigua* és el pòrtic de presentació del matrimoni format per Pau Benavent i Lola Frías i dels seus cinc fills nascuts entre 1939 i 1960: Maridol, Carolina, Berta, Marina i Àngel. La trama de la novel·la, però, no es limita a seguir l'evolució de la casa pairal de Can Benavent sinó que de manera paral·lela descriu el sorgiment, apogeu i decadència d'una societat que en poc més de mig segle passa de rural a industrial i que finalment s'aboca cap a la terciarització.

En aquest sentit em sembla summament il·lustrativa la lectura en paral·lel del llibre *Història de Cerdanyola. Dels orígens al segle vint*, de l'historiador local Miquel Sánchez i González (Ed. Ajuntament de Cerdanyola del Vallès, 2005), i més concretament del capítol on descriu els avatars d'una indústria tan emblemàtica en la població entre 1907 i 1997 com va ser Uralita. La personalitat una mica bufanúvols d'algun dels seus fundadors, els moviments sindicals en el si de l'empresa, la seva importància cabdal en la vida de la vila i el seu accidentat final sonaran a les oïdes dels lectors d'*Els colors de l'aigua* d'una manera molt familiar.

Tres anys després —març de 1989— apareixia *La nit vermella*, llibre que mostrava una altra de les característiques del cicle —la presència d'un color en el títol— i que retratava el món de la burgesia industrial a través de les cabòries sentimentals de Carolina Benavent. A partir d'aquell moment es va obrir un llarg parèntesi temporal en el transcurs del qual Isidre Grau no va estar pas inactiu ja que va publicar una novel·la esplèndida titulada *La vida escrita* (Columna, 1996), un divertiment titulat *Zàping* (Proa, 1998) i un parell més de llibres menors de narrativa breu: *Memòries de l'illa del vent* (Edelvives, 1991) i *En última instància* (L'Eix Editorial, 1993).

El balanç negre (Proa, 2001), el segon premi Ciutat de Palma que Grau exhibeix en la seva bibliografia, ens presentava el món del teatre

a través de la personalitat volcànica de Maridol, la filla gran dels Benavent. D'aquesta història, escrita sota l'influx del mite de Medea, la crítica va dir que era “una reflexió sobre la mateixa literatura” o en va elogiar una de les virtuts habituals en Grau: la saviesa tècnica amb què s'havia bastit la seva estructura.

Groc d'Índia (Proa, 2004), era una aproximació al món de les recerques espirituals alternatives contemplat des de l'experiència vital de Marina Benavent. La crítica va establir relacions amb altres autors ja que els personatges de la novel·la “(...) posats al dia continuen les nissagues descrites per Miquel Llor o Josep M. de Sagarra, amb qui cap relacionar-los, s'interroguen sobre la realitat del present. Si la transformació o metamorfosi personal, sigui per mitjà de la passió amorosa, la mort o l'alliberament del passat, segons els casos, pot salvar de la pròpia malenconia o de l'angoixa personal. Sense ser personatges d'una clara ascendència dostoièvskiana, arrossegueu secrets i temors que la sinceritat moderna no aconsegueix esborrar” (Lluïsa Julià, *Serra d'Or*, juny'05).

A finals de 2006 va veure la llum *El punt blanc de l'horitzó*, editada com la resta de llibres del cicle per Proa en una mostra de fidelitat i respecte mutu entre autor i editorial que crec que val la pena també remarcar a l'hora de fer balanç final de tot el cicle.

En l'article a *l'Avui* a què feia referència més amunt, Isidre Grau explicava: “A través de Berta es podrà explorar el sindicalisme i la clandestinitat, península endins, en el darrer franquisme, i la seva adaptació a la democràcia. (...) I Àngel, desentès dels traumes de les generacions de postguerra, assumirà únicament la passió per la fotografia i una curiositat universalista que el durà a fer de corresponsal pel laberint d'Amèrica Llatina”.

Vint anys després, el tauler d'escacs de la política internacional ha desplaçat el seu centre de gravetat cap a altres laberints diferents. Per exemple cap a la guerra dels Balcans, difícilment previsible quan Isidre Grau exposava la seva projecció de futur, i que és l'escenari on es produeixen una sèrie de fets situats l'any 2000 que impulsen Berta Benavent i Daniel Bac, el seu fill, a desplaçar-se amb urgència a Kosovo on Àngel treballava de corresponsal de guerra.

El retrobament entre Berta, parlamentària d'esquerres a Madrid, i Daniel, el fill que va abandonar de petit i que ara és l'única persona que viu a Can Benavent, es produeix en un context insòlit i molt proper a l'estat de xoc a causa de les notícies arribades sobre la situació d'Àngel Benavent, ferit en trepitjar una mina soterrada.

Crec sincerament que *El punt blanc de l'horitzó*, amb el rerefons de la personalitat torturada i enigmàtica d'Àngel, les contradiccions perpèctues de Berta, la projecció cap al futur que representa el seu fill Daniel i l'encertada pirueta que la lliga amb les primeres pàgines d'*Els colors de l'aigua* —que ens expliquen els orígens de la vocació reprimida de pintor de Pau Benavent— és, considerada de manera individual, una novel·la esplèndida i, vista com a part d'un conjunt, el final digníssim que mereixia el cicle de Vinyes de Savall i la família Benavent.

La lectura seguida dels cinc llibres del cicle —un exercici que ara ja podem fer i que recomano vivament— té el valor afegit de posar-nos en contacte amb la prosa elegant i la saviesa narrativa d'Isidre Grau. És a dir, la voluntat d'estil, una d'aquelles virtuts que enumerava tot just començar aquesta intervenció. Entenent la voluntat d'estil com la consciència de voler crear no només un artefacte literari eficaç i potent sinó, sobretot, bell. Dic això perquè la prosa del nostre autor és una de les més elegants, expressives i ben construïdes de les que tenim en la nostra literatura.

Per tot plegat, si el país no tingués aquesta tirada cap a l'autoodi que tant el caracteritza no crec que fos gens exagerat considerar que Vinyes de Savall —al costat d'un altre mite també del Vallès: Feixes, de Jaume Cabré— té un lloc ben guanyat al costat d'altres construccions mítiques com *Región*, de Juan Benet, *Mequinensa*, de Jesús Moncada, *Macondo*, de García Márquez, o el comtat de Yoknapatawpha, de Faulkner.

I acabaré amb un apunt de futur. Perquè, evidentment, la pentalogia de Vinyes de Savall ja s'ha acabat però no pas l'obra d'Isidre Grau. En aquest sentit voldria tancar les meves paraules amb una referència als projectes de futur que en aquests moments el nostre autor porta entre mans. Reproduiré les paraules que em va dir en una entrevista que li vaig fer per a la revista *Què leer*: “Estic treballant en coses noves tot

i que encara és d'hora per parlar de resultats. Si se'm demanen algunes pistes del camí per on vull anar, apunto: mirada del present, Barcelona, fragmentació, més individus que famílies. És a dir, aproximacions al caos. Ja ho veurem..."

II. Vicenç Villatoro: *VINYES DE SAVALL*, CRÒNICA DE L'ALTRA REALITAT

Quan l'Isidre Grau enceta amb *Els colors de l'aigua* el seu cicle narratiu sobre Vinyes de Savall, tinc la sensació que està intentant respondre d'una manera pràctica a una de les grans qüestions teòriques sobre la novel·la, en tots els temps: la relació amb la realitat. El món de la novel·la és per definició el nom de la ficció i per tant el món de la invenció. Però, ¿com es relaciona aquesta ficció amb la realitat? No ja amb la veritat: la ficció absoluta pot ser una via per explicar una veritat profunda eterna. Estem parlant de la realitat, l'entorn físic i històric, la societat, el paisatge, els homes i les dones que envolten l'escriptor. El cicle narratiu d'Isidre Grau determina perfectament un temps i un espai. Estem parlant de Vinyes de Savall en un període llarg del segle xx. ¿Com es relaciona aquest espai i aquest temps amb un espai real i amb un temps històric? Tinc la sensació que per entendre l'importantíssim cicle escrit per l'Isidre Grau és útil fer-se aquesta pregunta i adonar-se també que el conjunt de les obres del cicle constitueix una resposta original i específica per part de l'autor. Marcada en la seva generació, en el diàleg amb la pròpia tradició literària catalana, en diàleg també amb totes les altres tradicions literàries que li esdevenen pròpies a través de la lectura i la traducció. Però que l'Isidre Grau respon a la seva manera, excepcional per la seva ambició, pel seu volum i per la seva mateixa naturalesa.

La pregunta sobre com es relacionen, en narrativa, la ficció i la realitat és consubstancial al propi gènere novel·lístic. És en part la pregunta que porta, en la més rabiosa contemporaneïtat, a trobar fórmules mixtes, a tractar la realitat com a ficció —*A sang freda*— o la ficció com a realitat. A barrejar-les i confondre-les. Per a la generació de l'Isidre Grau, la